

стабілізовані, акумулятивні, нейтральні, техногенні (штучно захищені). Протяжність берегів різного типу на водосховищах каскаду неоднакова.

З часом швидкість переробки берегів водосховищ Дніпровського каскаду має тенденцію до зниження. Максимальні швидкості фіксувались в перші 5-10 років існування водосховищ. Тому вірогідність прояву максимальної швидкості переробки берегів у майбутньому практично не прогнозується, а середня швидкість, розрахована за весь період існування водосховищ, з плином часу знижуються в 2—3 рази (порівняно з першими 5 роками).

Література:

1. Авакян А.Б., Салтанкин В.П. Водохранилища. – М.: - 1998. – 289 с.
2. Бойко М.Ф., Чорний С.Г. Екологія Херсонщини. Херсон, 2001. – 129с.
3. Каплин П.А., Леонтьев О.К., Лукьянова С.А., Никифоров А.Г. Берега. М.: Мысль, 1991.- 480 с.
4. Маринич О.В., Шищенко П.Г. Фізична географія України. К.: 2005. –457 с.
5. Україна: Основні тенденції взаємодії суспільства і природи у ХХ ст. (Географічний аспект)/ За ред. Руденко А.Г. – К.: Академперіодіка, 2005. – 320 с.

ДРАГУНЦОВА І.В.

ФОРМИ ТУРИСТИЧНО-КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ У ПРОЦЕСІ ДОСЛІДЖЕННЯ СВОЄЇ МІСЦЕВОСТІ

Краєзнавча діяльність спрямована на виховання патріота України – людини високої культури, моралі й духовності. Основним завданням екскурсійно–туристичної роботи вчителя географії із учнями є географічне вивчення як близьких місцевостей, так і віддалених районів країни чи регіону.

І краєзнавство, і туризм мають сприяти фізичному та інтелектуальному розвитку підростаючого покоління. У цьому вбачається головне завдання шкільного туризму і краєзнавства. Тому виникає потреба всебічного вивчення проблем туристично-краєзнавчої роботи. Йдеться, зокрема, про роль і місце туризму і краєзнавства в контексті національного відродження, пропаганду краєзнавчих знань.

Основою туристично-краєзнавчої роботи стає дослідницька робота, яка вимагає чимало сил, бажання, вмінь і навичок. Так, для досягнення навчально-виховної мети краєзнавства в загальноосвітніх закладах, можуть бути створені центри краєзнавства основним завданням яких є вивчення природи, історії, населення і культури рідного краю.

До організаційних форм краєзнавчої роботи відносять як суто краєзнавчі (екскурсії й походи, подорожі та експедиції, роботу на географічних майданчиках і спостережних постах, у краєзнавчих кутках і музеях), так і ті, що належать до групи форм теоретичної роботи (вечори, конференції, вікторини, олімпіади). Спільним для цих чотирьох форм є, по–перше, їх загальне спрямування – поглиблене вивчення навколишнього світу; по–друге, всі вони доступні для школярів; по–третє, вони є формами колективної праці, спрямованої на згуртування учнів.

Детальніше розглянемо безпосередньо форми роботи, що стосуються активної учнівської діяльності.

Експерсії – форма туристсько-краєзнавчої роботи, перед якою ставиться мета закріпити знання, здобуті на уроках. Експерсії охоплюють учнів усіх класів і проводяться протягом цілого року. Особливе місце вони займають у шкільних програмах з географії.

Експерсії вимагають від керівників та експерсоводів ретельної попередньої підготовки і вмілого проведення. Вони мають великі дидактичні переваги порівняно з класними заняттями і відзначаються високою педагогічною ефективністю. Багаторічний досвід організації та проведення експерсій у школі засвідчує їх величезну роль у навчальному процесі, особливо при викладанні географії. Під час їх проведення вчителі разом із своїми вихованцями мають справу з такими об'єктами, явищами і процесами, які наочно можна показати тільки в природі. Експерсії на природу і виробництво, ґрунтуючись на місцевому матеріалі, мають велике значення для виховання в учнів громадянського патріотизму. Таким чином, експерсія є одним з основних засобів вивчення рідного краю під час одноденних і багатоденних туристських подорожей. Її мета визначається, перш за все, змістом матеріалу, що вивчається, а саме: для попереднього накопичення матеріалу; для ілюстрації матеріалу; для закріплення матеріалу; для вироблення умінь і навиків самостійної роботи на місцевості. Основними методами роботи на експерсіях є групові спостереження, що поєднуються з самостійною роботою учнів.

Географічні експерсії поділяють на навчальні (програмні) та ті, що здійснюються під час позакласної діяльності учнів.

Навчальні експерсії тісно пов'язані з шкільною програмою, яка визначає тему, зміст, об'єкт відвідування, методику її проведення. Ці експерсії проводяться на природу, підприємства промисловості, сільського господарства, транспорту, а також на метеорологічну станцію. В окремих випадках можливі навчальні експерсії здійснюватись до музеїв, хоча, як правило, вони не пов'язані із навчальною програмою та мають характер позакласної діяльності. Отримані під час географічної експерсії знання мають подвійне значення: з одного боку, це знання специфічних особливостей об'єктів та явищ, з іншого – вони слугують прикладом для пізнання певного класу об'єктів та явищ, тобто є джерелом для вивчення загальних географічних понять. Так, на експерсіях учні знайомляться з особливостями природи окремого району дослідження й разом з тим пізнають загальні закономірності, що для неї характерні. Подібними є експерсії на підприємства, які допомагають учням знайомитись із його економікою, як частиною національного господарства та одночасно отримують поняття про організацію підприємств, про виробничо-економічні особливості певної галузі господарства [4].

Загальні – мають на меті, ознайомлення учнів з об'єктами історії, природи, культури, виконує виховні функції та вирішує просвітницькі завдання.

Близькі експерсії тривають від двох до шести годин й проводяться також за програмою, як і навчальні, з географії для V – VIII класів. Це експерсії на околиці міста чи села; на річку для ознайомлення з діяльністю текучих і ґрунтових вод (зсуви), з будовою земної поверхні, утворенням ярів і шляхами боротьби із ними, для знайомства з рослинним і тваринним світом свого краю; експерсії на підприємства.

Мета далеких екскурсій – ознайомити учнів з природою району, області, країни; з господарською діяльністю народу; з історичними, культурними пам'ятками країни.

Однією з вирішальних умов успішного проведення екскурсій є підготовка учнів: навчальна і організаційна.

Навчальна підготовка полягає в тому, що учнів вчителі готують до сприйняття матеріалу, з яким вони зустрінуться під час екскурсії: повторюють те, що вони вже знають з матеріалу попередніх класів, вивчають новий матеріал, намагаючись використовувати літературні джерела, настінні карти з географії. Готуючись до її проведення, вчитель, перш за все, знайомиться з об'єктом екскурсії, та з літературою, що його стосується. Кількість груп та чисельність учнів у кожній з них залежить від змісту екскурсії, об'єктів вивчення та довжини маршруту. Зазвичай, кількість ланок не перевищує чотирьох – п'яти, так як при великій їх чисельності вчителю важко інструктувати та перевіряти виконання завдань учнями під час дослідницької роботи.

Взагалі, екскурсії потрібно планувати таким чином, щоб учні ознайомились із всіма об'єктами, що заплановані. Разом з тим потрібно, щоб кожна ланка та кожен учень окремої ланки виконав свою самостійну роботу з питань вивчення окремих складових об'єктів дослідження.

Туристські подорожі і походи є спорідненими заходами, що доступні фізично здоровим школярам. Їх здійснюють за широкою програмою тому, що вони триваліші за часом і складніші за формою туристсько-краєзнавчої роботи. Тривалість їх коливається від одного до тридцяти днів.

Похід – це недовго часовий груповий перехід учнів середнього і старшого віку з метою вивчення рідного краю та фізичного загартування організму. У ході підготовки походу необхідно дізнатися все про місцевість, яку планується вивчити: яке геологічне минуле місця дослідження, які особливості сучасних природних умов, чим характеризується господарча діяльність населення. Варто дослідити всі можливі карти даної місцевості (адміністративну, фізичну, туристичну).

Подорож – тривале пересування фізично загартованих старшокласників з метою поглибленого вивчення свого краю чи віддалених місць області чи країни.

Основна відмінність туристського походу від екскурсії полягає в тому, що в туристському поході проводяться спостереження різноманітних об'єктів, явищ і процесів, які зустрічаються на маршруті, за тривалою і широкою запланованою програмою, в той час як екскурсія передбачає вивчення точно відібраних об'єктів, явищ і процесів за спеціальною програмою.

Учасників походу, як і екскурсій, розбивають на ланки (групи), якими керують старшокласники – члени географічного гуртка. Максимальна кількість ланок може сягати п'яти, у кожній з яких своя назва і завдання. Наприклад: ланка ботаніків, метеорологів, статистів (для збирання статистичних даних), фотографів та господарча ланка. Перед походом проводяться заняття за темами які поставлені для вирішення, визначається тип одягу, спорядження, їжа та медпрепарати, що необхідно взяти.

Після закінчення походу упорядковується весь зібраний матеріал (щоденники, гербарії, записи спостережень, фотографії). Результати роботи демонструються на нарадах вчителів та у школі [11].

Туристська естафета – це така форма дитячого туризму, яка передбачає вивчення певного району, області, краю чи своєї країни не однією групою, а кількома, які на певних відрізках маршруту змінюють одна одну. Завчасно траса туристської подорожі поділяється на ділянки. Пройшовши свою ділянку і виконавши поставлені перед нею завдання, туристська група передає естафету наступній, на районному чи обласному туристському зльоті всі матеріали естафети узагальнюються і підбиваються підсумки.

Туристські зльоти мають на меті обмін досвідом і підбивання підсумків туристсько-краєзнавчої роботи. Вони передбачають також змагання з туристського багатоборства або спортивного орієнтування, огляд художньої самодіяльності.

Експедиції – найскладніша форма туристсько-краєзнавчої роботи, що передбачає проведення певних наукових досліджень.

Організуючи й проводячи шкільні краєзнавчі експедиції вчитель повинен ставити собі за мету насамперед прищеплення учням навиків найпростіших наукових досліджень та залучення їх до суспільно-корисної праці. Загалом, мета експедиції – надати можливість школярам оволодіти елементарними прийомами дослідницької роботи в польових умовах, щоб прищепити їм смак до наукових спостережень і похідного життя.

Добре спланована шкільна краєзнавча експедиція сприяє активному здобуттю нових, а також поглибленню вже набутих знань і застосуванню їх у практичній діяльності. Її тематика може бути різною і залежати головним чином від потреб місцевих наукових і господарських установ у матеріалах краєзнавчого характеру, від зв'язків школи з організаціями, рівня наукової підготовки вчителя, а також підготовки старшокласників до краєзнавчих експедиційних досліджень.

Слід зазначити, що шкільні краєзнавчі експедиції вважаються більш складнішою, у порівнянні із звичайними екскурсіями, формою туристсько-краєзнавчої роботи. Тому до їх проведення залучаються головним чином учні старших класів, що мають певний досвід туристсько-краєзнавчої роботи і виявили підвищений інтерес до простих науково-краєзнавчих досліджень.

Наукова спрямованість шкільних краєзнавчих експедицій вимагає від вчителя досвідченого методичного керівництва. Для того, щоб досягти наукової віддачі від учнів, крім досвіду педагогу необхідно мати й здатність до творчого наукового пошуку.

Виховне значення експедиції у школах значно підвищується тоді, коли експедиційна робота дітей пов'язана з пошуковою і науково-дослідною роботою дорослих. При цьому юні дослідники краще пізнають певний об'єкт, якщо вони не залишаються в ролі простих спостерігачів, а активно приєднуються до праці разом з дорослими.

У туристських подорожах і екскурсіях застосовуються такі методи дослідження: літературний, картографічний, історичний, візуальний, статистичний, математичний, польових спостережень, особистих бесід та анкетувань.

Літературний метод полягає у вивченні різноманітних друкованих джерел, що стосуються району туристської подорожі. Цей метод передбачає знайомство з літературою для одержання попередніх відомостей про район вивчення, що допомагає проводити польові дослідження під час походу.

Картографічний метод застосовується як для підготовки картографічної основи туристської подорожі, так і для вивчення району подорожі та для польових спостережень. За картою проводиться орієнтування на місцевості, топографічне знімання окремих ділянок досліджуваного району.

Історичний метод передбачає вивчення різноманітного історичного матеріалу району дослідження.

Порівняльний метод застосовується для визначення подібних до вже відомих рис географічних об'єктів, що вивчаються.

Візуальний метод досліджень полягає у безпосередньому огляді і спостереженні географічних об'єктів, явищ і процесів, що досліджуються. Цей метод стає найбільш ефективним при застосування фото- та кінозйомки.

Статистичний метод використовується для відбору і обробки кількісних показників при вивченні досліджуваної місцевості. Цей метод передбачає збирання і аналіз кількісних даних, виведення середньостатистичних величин, складання таблиць, діаграм та графіків.

Математичний метод найчастіше використовується при кількісних вимірюваннях та обчисленнях.

Методи особистих бесід та анкетування відкривають можливості для спілкування юних туристів з місцевим населенням. Особливо цінні бесіди з краєзнавцями, старожилами та спеціалістами.

Метод польових досліджень широко використовується для вивчення на маршруті географічних об'єктів, явищ та процесів. Дослідний характер туристсько-краєзнавчої роботи школярів під керівництвом учителя передбачає озброєння учнів елементарними прийомами наукового дослідження, прищеплення їм умінь і навиків самостійного здобуття знань, підвищення пізнавальної активності і розвитку творчих здібностей учнів.

Під час проведення будь-якої форми туристично-краєзнавчої роботи складаються умови для робіт дослідного характеру, що сприяє розвитку творчої ініціативи і цілеспрямованому використанню енергії дітей [9].

Обсяг географічних спостережень і досліджень, які проводяться під час походів та екскурсій, визначається в основному рівнем оснащення юних дослідників спорядженням, інструментами та приладами, навиками дослідної роботи, а також часом, витраченим на дослідження. Дослідна робота учнів на екскурсіях та в походах допомагає їм міцно закріпити і розширити знання, здобуті в школі, сприяє формуванню у дітей любові до науки, виробленню перших навиків наукового дослідження.

Література:

1. Бурдейний П.А. Методика позакласної роботи з географії. – К.: Рад. шк., 1974. – 190 с.
2. Геренчук К.І. та ін. Польові географічні дослідження. – К.: Вища шк., 1975.

- 246 с.
3. Гречка В.С. Традиційні походи в природу (Методичні поради). – К.: Рад. школа, 1964. – 63 с.
 4. Даринский А.В. Методика преподавания географии. – М.: Учпедгиз, 1958. – 412 с.
 5. Жадан В.І. та ін.. Як вивчати свій край. – К.: 1981. – 62 с.
 6. Истомин П.И. Туристская деятельность школьников: вопросы теории и методики. – М.: Педагогика, 1987. – 95 с.
 7. Картель Л.М. Методика викладання природознавства в IV класі. Пос. для вчителів, - К.: Рад. школа, 1976. – 149 с.
 8. Костиця М.Ю. Практикум з географічного краєзнавства. – К.: Рад. шк., 1979. – 160 с.
 9. Крачило М. П. Краєзнавство і туризм: Навч. пос-к, - К.: вища шк., 1994. – 191 с.
 10. Методика обучения географии в средней школе. / Под ред. А.Е. Бибик и др. – М.: Просвещение, 1968. – 390 с.
 11. Методика позакласної роботи з географії. / За ред. М.П. Откаленка – К.: Рад. школа, 1974. – 190 с.

ЖАДАН Н.

ОПТИМІЗАЦІЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ПРИ ЗДІЙМАННІ РІВНЯ ЧОРНОГО МОРЯ В МЕЖАХ БЕРЕГОВОЇ ЗОНИ ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Актуальність проблеми та зв'язок з важливими практичними задачами. Протягом останніх років з'являється все більше прогнозів, що вказують на можливість в майбутньому значного підвищення рівня Світового океану з катастрофічними швидкостями [2]. Більшість методів прогнозу вказує на активізацію в часі росту рівня Світового океану, причому у геометричній прогресії. Якщо ці прогнози збудуться, то може бути завдано суттєвої втрати структурі прибережно-морської системи, її природним ресурсам, господарським об'єктам, що розташовані в береговій зоні морів. Відповідно, такі негативні процеси торкнуться і берегової зони Чорного моря, в межах України та Херсонської області взагалі.

Аналіз публікацій за вказаною проблематикою показав, що питання берегозахисних заходів, спрямованих на оптимізацію природокористування, розроблялося як вітчизняними, так і зарубіжними науковцями, через те, що на перший погляд регіональна проблема насправді несе глобальний характер, причому екологічного та економічно-соціального характеру.

Метою роботи є проаналізувати можливі наслідки здійснення рівня Чорного моря в межах берегової зони Херсонської області та визначити найоптимальніший шлях господарювання в специфічних динамічних гідрологічних умовах.

Для досягнення мети доцільно розв'язати наступні **завдання**:

1. Визначити значення сучасних кліматичних змін для розвитку коливань рівня Світового океану.
2. Визначити особливості розвитку берегової зони в умовах коливань рівня Світового океану.
3. Проаналізувати сучасний стан берегової зони Херсонської області за умов поступового здійснення рівня Чорного моря.